

**ПРЕДСТАВЯНЕ НА МОНОГРАФИЯТА
НА ДОРЕНА КАРОЛИ
„PER UNA STORIA DELL’ASILO NIDO
IN EUROPA TRA OTTO E NOVECENTO”**

Dorena Caroli, *Per una storia dell’asilo nido in Europa tra Otto e Novecento*,
Milano, FrancoAngeli, 2014, pp. 380.

Милка Терзийска

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Монографията на Дорена Кароли „Per una storia dell’asilo nido in Europa tra Otto e Novecento“ е първото изследване, което, на базата на богата библиография на няколко езика, разглежда зараждането и развитието на детските ясли в няколко европейски страни (Франция, Англия, Германия, Русия и Италия) в рамките на един век – от средата на XIX до навечерието на Втората световна война.

Keywords: day nurseries, wet nursing, social care, early education, abandonment, orphanages, France, England, Germany, Russia and Italy, XIX – XX centuries

Дорена Кароли е преподавател по история на образованието към Департамента по науките за образованието, културното наследство и туризма (Dipartimento di Scienze della formazione, dei beni culturali e del turismo) на Университета в Мачерата (Università degli Studi di Macerata), Италия. Сред нейните по-известни трудове, свързани с историята на образованието в Съветска Русия, са: *L’enfance abandonnée et délinquante dans la Russie soviétique 1917–1937* (2004); *Ideali, ideologie e modelli formativi. Il movimento dei Pionieri in Urss 1922–1939* (2006); *La protection sociale en Union Soviétique 1917–1939* (2010); *Cittadini e patrioti. Educazione, letteratura per l’infanzia e formazione dell’identità nazionale nella Russia sovietica* (2010). Тя сътрудничи на много международни списания по история на образованието и е член на редакционната колегия на списание „History of Education & Children’s Literature“, издание на Университета в Мачерата.

Монографията на Дорена Кароли „Per una storia dell’asilo nido in Europa tra Otto e Novecento“ (Milano, FrancoAngeli, 2014) е съставена от три части, всяка

разделена на по две глави, с общ обем 380 страници, включително библиография. Това е първото изследване, което разглежда зараждането и развитието на детските ясли в пет европейски страни (Франция, Англия, Германия, Русия и Италия) в рамките на един век – от средата на XIX в. до навечерието на Втората световна война. Историята на институциите за грижа на новородените досега не е била предмет на историографско изследване, за разлика от историята на детските градини, и това е основният принос на този значителен по обем и задълбочен труд.

В първата част на монографията, озаглавена „*Alle origini delle crèche e della puericultura moderna in Francia e in Inghilterra*“ („Към корените на детските ясли и на модерното отглеждане на деца във Франция и Англия“), Дорена Кароли разкрива причините за зараждането на първите детски ясли във Франция и тяхното по-нататъшно развитие и възприемане в Англия. В средата на XVIII в., в резултат на навлизането на женския труд в индустриалното производство, в различни европейски страни се появява необходимостта от дневни грижи за кърмачетата, които дотогава обикновено са поверявани на дойки и бавачки или изоставяни в институциите за подхвърлени деца от жени с различен социален статут – самотни майки, неомъжени жени или даже семейни.

За да се отговори на тези обективни нужди, за законородените деца в Париж през 1844 г. е открита първата детска ясла (*crèche*) от Firmin Marbeau, която през първия век на своето съществуване не е възпитателна институция за най-ранната детска възраст, а по-скоро е място, където се полагат грижи за новороденото. С появата на тези институции се преследва двойна цел: противодействия се, от една страна, на високата детска смъртност по това време в Европа, включително и във Франция, а от друга страна, на едно друго широко разпространено социално явление – изоставянето на новородени деца по различни причини, включително болести. Вродени малформации, гастроентерити, различни инфекциозни заболявания и пневмонии съпровождат новородените през първите месеци на техния живот, особено в приютите за подхвърлени деца.

За да представи френския модел за детска ясла (*crèche*), Дорена Кароли използва оригинални източници и най-новите изследвания по проблема, като извежда някои нови изследователски перспективи благодарение на анализа на дискусиите, които тази нова институция поражда сред реформаторите и лекарите – нейните най-ревностни поддръжници. Авторката разглежда развитието на френските детски ясли в контекста на социалната и възпитателната политика по отношение на ранното детство в периода на Третата република (1870 – 1940), представяйки едно изчерпателно описание на гъстата институционална мрежа (единствена в Европа), посветена на борбата срещу детската смъртност.

Що се отнася до Англия, тя представлява особен случай в историята на разпространението на детските ясли, тъй като от най-новите изследвания върху подпомагането на ранното детство се вижда, че това е страна, която малко се интересува от тяхното организиране. Главата за Англия започва с анализ на един трактат, доста известен за времето си, върху кърменето и отглеждането на новородените (*Essay upon Nursing and Management of Children from their Birth to Three Years of Age*), публикуван през 1748 г. от известния английски лекар William Cadogan (1711 – 1797), ръководител на *Foundling Hospital* в Лондон. Историята на английските *day nurseries* е реконструирана, от една страна, в контекста на английската социална система на *Poor Laws*, от друга страна – във връзка с публикуването на серия от законодателни актове, насочени към защита на най-ранното детство (включително изоставените деца). Докато според *Poor Laws* (закони за бедните във Великобритания) почти напълно липсват приюти за извънбрачни деца (на английски наречени с термина *bastards*), то законодателните реформи допринасят за развитието на *nursery schools* (училища за ранното детство), които се занимават с деца на възраст между 2 и 5-годишна възраст (впоследствие 7 години), най-вече в по-изоставаните райони. Недостатъчното разпространение на институциите за грижа на ранното детство потвърждават хипотезата за една социална политика, насочена главно върху ролята на майката при грижата за новородените и затова определена като *maternalist*, не особено благоприятна за създаването на *day nurseries* поради широко разпространеното мнение, че въкщи с кърмачето трябва да се занимават майката или бавачката.

Втората част на монографията е озаглавена „Gli asili nidi in Germania e in Russia tra ideologia e realtà“ („Детските ясли в Германия и Русия между идеологията и реалността“) и проследява развитието на тези институции в Германия и Русия.

В Германия детските ясли (*Kinderkrippe*) се въвеждат по образец на френския модел, но приет по един по-особен начин. Това се потвърждава от дейността на известния педиатър Fritz Rott (1878 – 1959), който ситуира историята на *Kinderkrippe* в рамките на социалната политика по отношение на ранното детство, изразяваща ориентация към социалната хигиена и евгениката, която довежда по-нататък по времето на нацизма до расова хигиена.

В Русия детските ясли имат забележителен успех в някои индустриални градове, сред които Санкт Петербург, и в селските райони, но тяхното най-голямо разпространение е след Октомврийската революция (1917), когато възпитанието на децата в държавните институции се разглежда едновременно като начин за освобождаване на жената от домашния труд и инструмент за формирането на „малки другари“, възпитани в духа на комунизма още от най-ранните детски години. В сравнение с другите европейски страни, разгледани в монографията, случаят с царска и съветска Русия е особен, защото

френският модел на детски ясли е приет от руските благотетели, най-вече в селата. След революцията от 1917 г. детската ясла става по-скоро възпитателно заведение, за което се изработва специализирана педагогика, в която се обръща голямо внимание на разделянето на децата по възраст и на организиране на игровата дейност. В съветска Русия, както в Германия и Италия, детските ясли са включени в мрежа от услуги за защита на майчинството и детството с намерение да се допринесе за повишаване на раждаемостта и решаването на демографските проблеми на страните.

Разбираемо е по-особеното внимание, което авторката отделя на развитието на детските ясли в Италия, на което е посветена третата част на монографията „La diffusione delle *crèches* in Italia dalla metà dell'Ottocento al fascismo“ („Разпространението на детските ясли в Италия от средата на XIX в. до фашизма“).

Пета глава от монографията разглежда задълбочено приемането на френския модел за детски ясли *crèche* в Италия, която през втората половина на XIX в. е трябвало да се справя с реформата за приемането на извънбрачните деца в приютите за подхвърлени деца. Този аспект осветлява характеристиките на приемането на френския модел *crèche* под формата на „Pio ricovero per lattanti“ в Милано в средата на XIX в., където е съществувала гъста мрежа от социални институции благодарение на миланските благотетели. Отварянето на приюти за кърмачета или ясли в другите италиански градове е дълбоко безлязано от техния статут на благотворителни институции. В сравнение с другите учреждения те са подложени на някои законодателни действия, които подчертават преобладаващата роля на светския персонал, за разлика от това, което се случва в образованието, където духовенството играе все още основна възпитателна роля. Освен това някои специалисти за детството се стремят да изработят нови модерни техники за отглеждане на новороденото. Фигури като Джузере Тропеано, Ернесто Сончини и Ернесто Какаче, макар и с различна политическа ориентация, са основни при изработването на една истинска и собствена наука за новороденото, която довежда до институционални иновации, отговарящи на изискванията на различните италиански реалности в първите десетилетия на XX в.

От изследването на Дорена Кароли става ясно, че докато във Франция детските ясли се разпространяват и претърпяват серия от реформи, в другите европейски страни френският модел е приет и адаптиран според съответния национален контекст и научна основа по отношение на отглеждането на новородените, което допринася тези институции да се превърнат в инструмент на политиката за социална хигиена и демография в почти всички европейски страни.

Прониквайки от Франция в другите европейски страни, тази институция, развиваща се по посока на своята специализация в грижите за новородените,

приема различни наименования. През втората половина на XIX в. терминът *crèche* е преведен в Италия като *presepe* (ясли), в края на века се назовава още *nido asilo* (в свободен превод „гнездо за предоставяне на убежище“), а по времето на фашизма се нарича *asilo-nido* (детска градина). При възприемането ѝ в различните страни често се запазва терминът *crèche*, понякога преведен и като *day nursery* (дневна детска стая) в Обединеното кралство. В Германия е използван терминът *Krippe* (детско креватче), а в Русия *detskij jasel'* (детский ясель) или *jasel'-prijut* (ясель-приют).

Някои проучвания върху детските ясли свързват историята на *crèches* с историята на *salles d'asile* по причина на общия им статут на социални учреждения за предоставяне на убежище и липсата на прецизно разделяне на децата по възраст. Авторката прави разграничение между двете институции, тъй като те са напълно различни по произход, история и развитие.

За да анализира историята на детските ясли в контекста на реформите по отношение на детството в течение на едно столетие, Дорена Кароли се базира на оригинални извори и използва богата и актуална библиография по проблема на няколко езика: италиански, френски, испански, английски, немски и руски. Нейният изследователски метод хвърля светлина, от една страна, върху приютите за подхвърлени деца, и от друга страна – върху възпитателните институции за ранното детство (*“sale d'asilo”, “asili di carità”* и *“giardini d'infanzia”*). В същото време развитието на социалната функция на детските ясли благоприятства осъществяването на законодателна промяна за закрила на работничката по време на майчинството.

В сравнителен план Дорена Кароли проследява зараждането и развитието на детските ясли във Франция, Англия, Германия, Русия и накрая Италия, на която е обърнато особено внимание. Разпространението на френския модел за детска ясла поражда разпалени дебати върху ролята на майчиното възпитание и върху условията за работа на жената, които водят до законодателна закрила на женския труд. Движението за еманципация повишава ценността на майчинството на международно ниво, а медицината набляга върху факта, че най-добрата храна за новороденото е майчиното мляко. Естественото хранене представлява без съмнение водещата нишка за реформите, които се опитват да приспособят постепенно различните структури на детските ясли към времето на жената работничка, за да се трансформират впоследствие в една институция за дневна грижа за децата.

Разпространението на детските ясли в разгледаните европейски страни през втората половина на XIX и първите десетилетия на XX в. представя една сравнителна картина, макар и невинаги съответстваща хронологически и тематично, с цел да се схванат характеристиките на влиянието на френския модел в напълно различните социални, културни и политически контексти.

С падането на тоталитарните режими след Втората световна война различните страни се насочват към изработване на нови реформи за детските ясли,

инспирирани най-вече от съветския пример за детски ясли, който допринася, от една страна, за освобождаването на жената от семейството и я превръща в активна гражданка на обществото, и от друга страна – за превръщането на детските ясли във възпитателна институция.

Монографията на Дорена Кароли попълва една празнота в изследванията по история на детството и на възпитателните институции за децата, представяйки една пълна и задълбочена картина не само на социалните практики по отношение отглеждането на децата, но и на еволюцията на медицинските теории за ранното детство в Европа през разглеждания период. В този смисъл трудът представлява не само историографски принос, но той е и полезно учебно помагало за подготовката на специалисти за ранното детство и за всеки, който има интерес към тази проблематика, като за целта препоръчвам да бъде преведен на български език

В монографията на Дорена Кароли става въпрос за нова изследователска област, която трябва да бъде развита и задълбочена в една транснационална перспектива, включваща и България с различните ѝ типове институции за ранното детство.

DORENA CAROLI'S MONOGRAPH “PER UNA STORIA DELL’ASILO NIDO IN EUROPA TRA OTTO E NOVECENTO”

Abstract. Dorena Caroli's monograph “Per una storia dell’asilo nido in Europa tra Otto e Novecento” is the first study, based on a rich bibliography in several languages, investigating the birth and development of day nurseries in several European countries (France, England, Germany, Russia and Italy) within a century – from the mid-nineteenth to the eve of World War II.

✉ **Dr. Milka Terziyska**

Faculty of Preschool and Primary School Education
University of Sofia
69A, Shipchenski Prohod Blvd.
1574 Sofia, Bulgaria
E-mail: milka_terziyska@abv.bg